

Covid-19 i svenska äldreboenden – insatser, utmaningar och konsekvenser

KI Webbinarium *Covid-19 och äldreomsorgens
organisering i tre nordiska länder* 10 nov 2020

Marta Szebehely

marta.szebehely@socarb.su.se

Professor emeritus i socialt arbete,
Stockholms universitet

Covid-19 har drabbat äldreomsorgen hårt – särskilt äldreboenden

- Inte unikt för Sverige
- I de flesta länder har 35-75 procent av alla covid-relaterade dödsfall inträffat i äldreboenden
- I Sverige 46 %

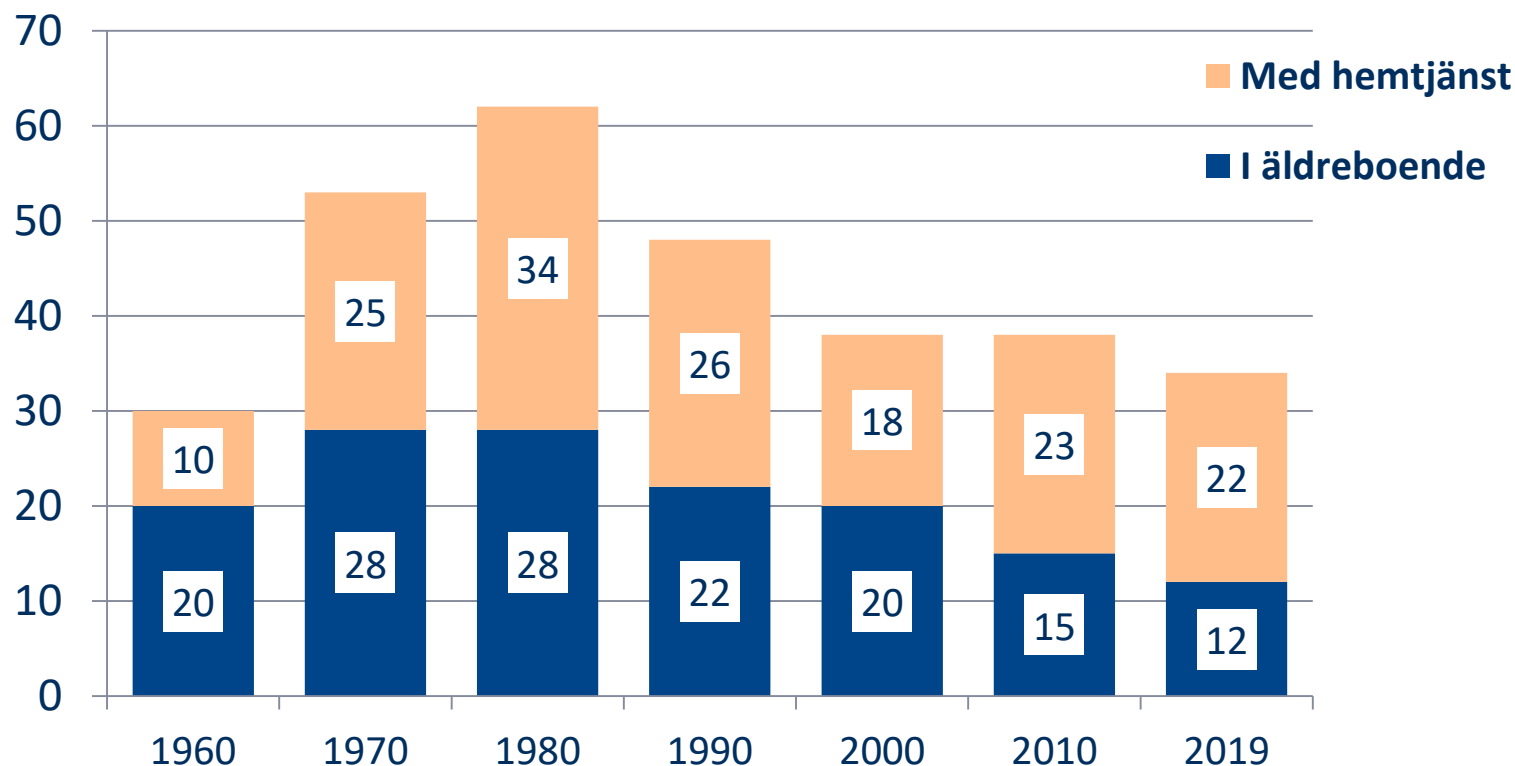
Källa 1

Även i vanliga fall står äldreboenden för en stor andel av alla dödsfall

- Äldre i äldreboenden är...
  - multisjuka/sköra
  - bor tätt tillsammans och umgås i vardagen
  - får omfattande kroppsnära omsorg av stort antal anställda med varierande utbildning
  - bor i byggnader som är byggda för att möjliggöra ett normalt liv snarare än hindra smittspridning - hemmet, inte sjukhuset, är förebild
- **Äldreboendet en plats för både liv och död**
  - Var femte dör inom ett halvår men var femte lever längre än 3,5 år
  - Skillnad mellan demensboenden/somatiska
  - Stockholm: fler "korttidsdöda"

Allt svårare att få plats i äldreboende

Sedan 2000 har mer än var fjärde plats i äldreboende försvunnit

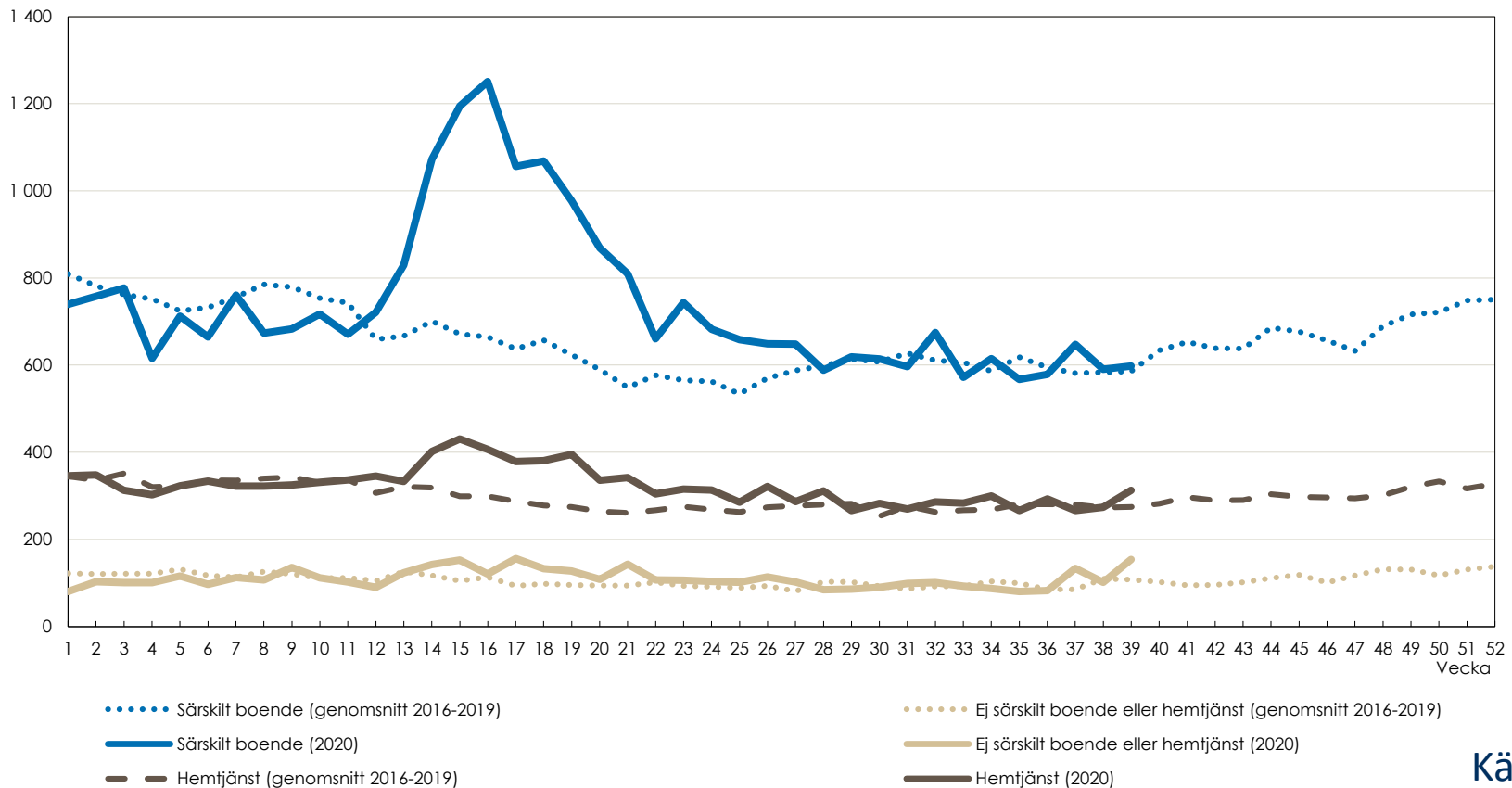
Andel (%) av befolkningen 80+ med äldreomsorg 1960 - 2019

Källa: 2

Allt sjukare äldre i både äldreboende och med hemtjänst

Alltid högre dödlighet i äldreboenden än utanför men klar överdödlighet under pandemin

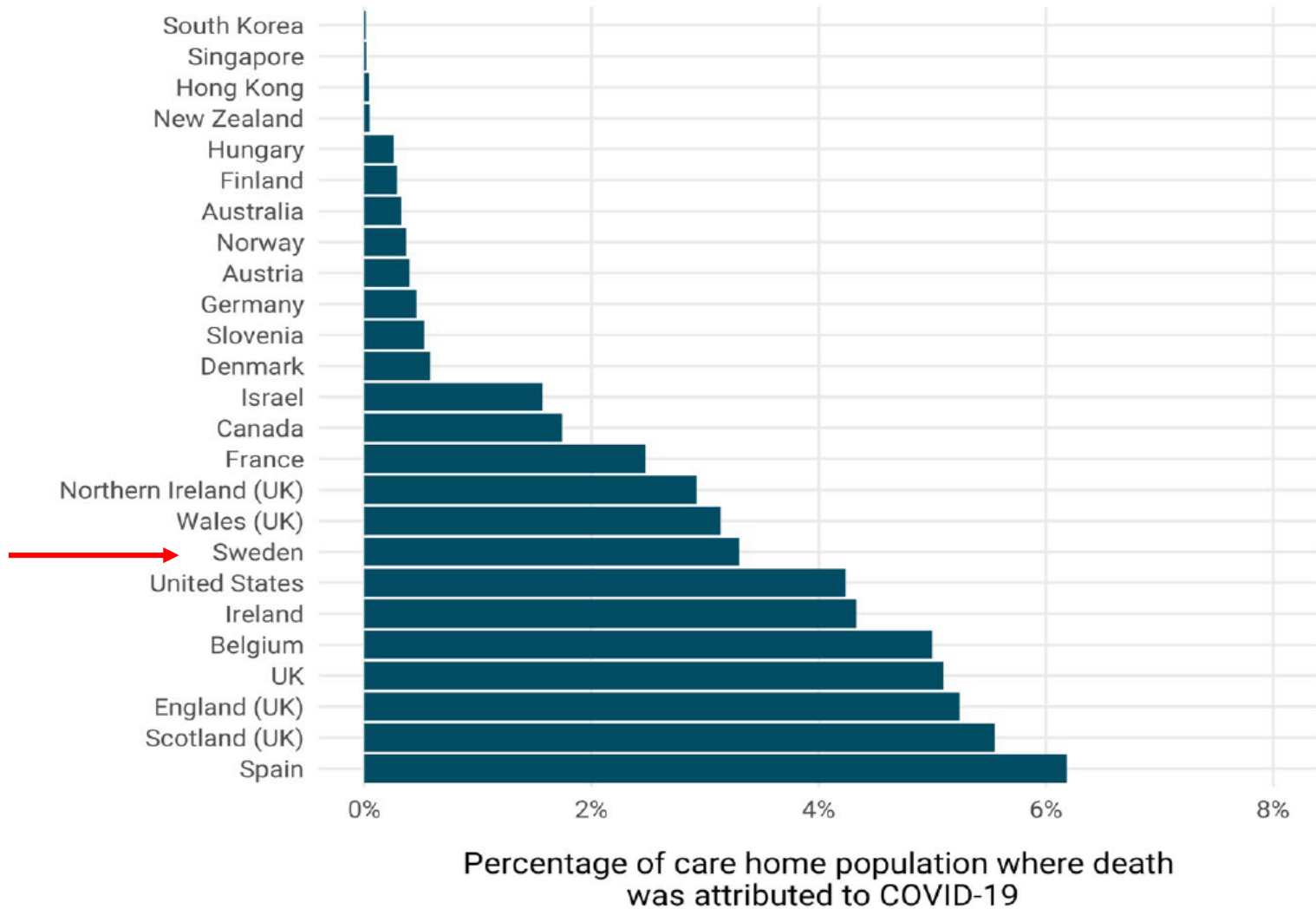
Dödsfall per vecka bland personer (70 år eller äldre) i särskilt boende respektive med hemtjänst 4 jan 2016 - 27 sep 2020. År 2020 samt genomsnittet 2016–2019. Antal per 100 000. Ålders- och könsstandardiserade siffror.

Källa 4

Källa: Dödsorsaksregistret samt registret över insatser enligt socialtjänstlagen till äldre och personer med funktionsnedsättning, Socialstyrelsen; registret över totalbefolkningen, Statistiska centralbyrån

Svårt att jämföra dödlighet mellan länder men...

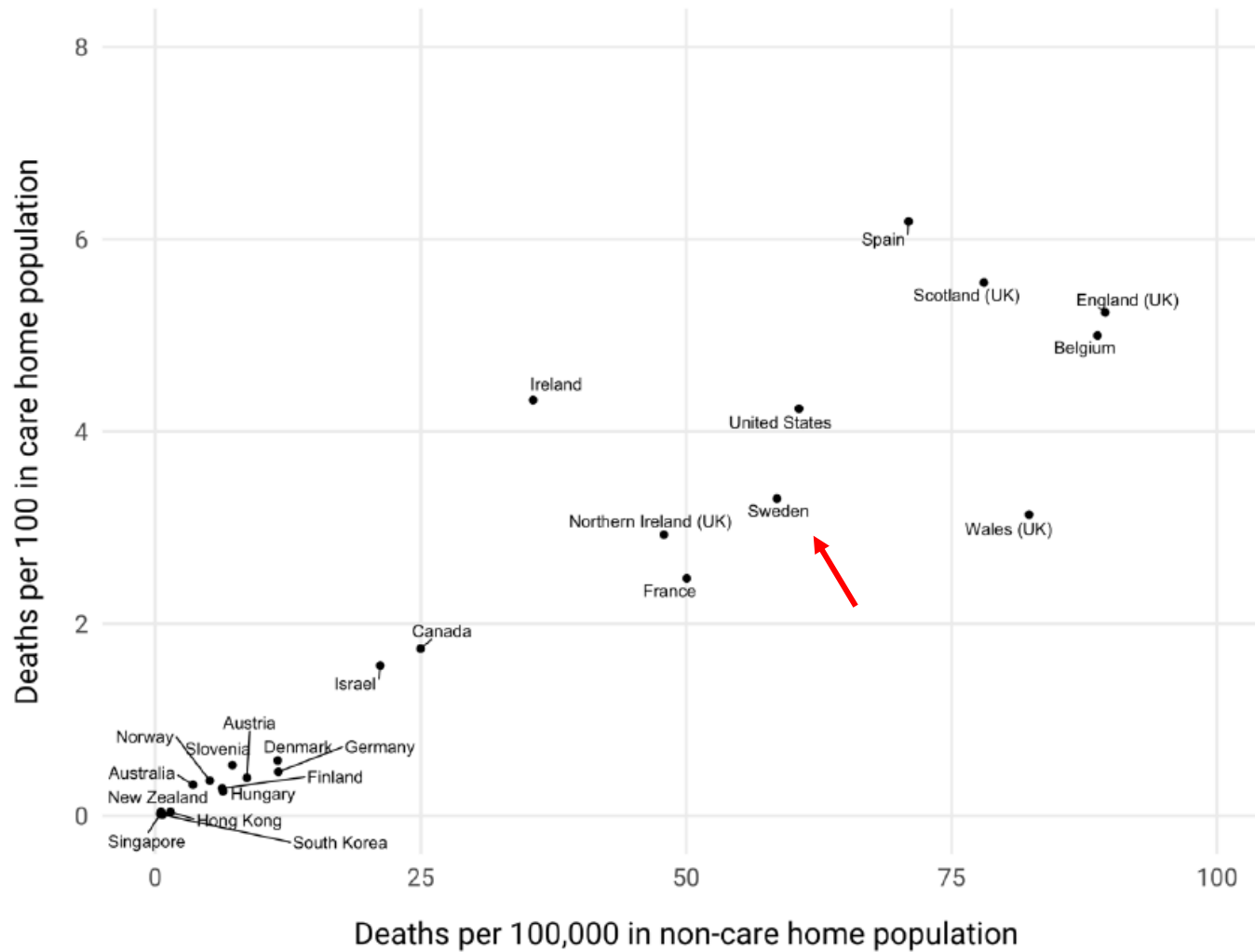

Inte bara skillnad mellan länder

- Stora regionala skillnader
- 3,4% av alla äldre i svenska äldreboenden har avlidit av/med covid-19
- I Stockholmsregionen 7,4% - i resten av riket 2,5%
- Inte bara ett storstadsfenomen:
  - 7,7% i Stockholms stad
  - 6,4% i Göteborg
  - 1,4% i Malmö
- **Starkt samband med smittspridning och dödlighet i samhället – både regionalt och nationellt**

Ju högre covid-dödlighet i ett land, desto fler döda i äldreboenden

Figure 3. Total number of deaths linked to COVID-19 in the population living in the community, compared to the number of deaths among care home residents

Hur många äldreboenden har drabbats och hur många har drabbats i olika äldreboenden?

- 2/3 av ÄBO i Stockholmsregionen har haft smitta – nu 7% (ökande)
- I riket enligt DN i april: 1/4. Ingen offentlig statistik
- Antal smittade och döda i olika äldreboenden?
  - Sekretessbelagda uppgifter
- I andra länder: litet antal ÄBO står för stor andel av dödsfallen
- **Utan kunskap om hur det ser ut i svenska äldreboenden kan vi inte förstå vad som har hänt**
- Glöm dock inte: de flesta i äldreboenden har inte smittats och de flesta som har smittats har klarat sig!

Varför drabbades äldreboenden så hårt i många länder?

- WHO, OECD, internationella forskningsöversikter:
- I de flesta länder i pandemins början fokus på sjukhus - fr a intensivvården – äldreomsorgen bortglömd
  - **Gäller definitivt Sverige!**
- Äldreomsorgen generellt eftersatt i förhållande till sjukvården:
  - Underfinansierad, fragmenterad, otillräcklig utbildning och bemanning, dåliga anställningsförhållande
- **Pandemin har satt fokus på brister som funnits och påtalats i många år – också i Sverige**

Problematiska arbetsförhållanden också i svenska äldreboenden

- Enhetschefer har ansvar för fler anställda än i andra yrken och glesare kontakt med chefen än i resten av Norden
- Mycket färre sjuksköterskor än i Norge
  - En sjuksköterska på 25 boende (vardag, dagtid)
  - På helgen en på 150 boende
- Undersköterska största yrkesgruppen – varierande utbildning, inte skyddad yrkestitel (men ska bli!)
- 28 procent av alla usk/vb i ÄBO är timavlönade – fler i Stockholmsregionen
- Var femte månadsanställd saknar adekvat utbildning
  - mycket fler bland timavlönade

Äldreomsorgspersonal har sämre arbetsvillkor än arbetsmarknaden i stort

- Sämre anställningsförhållanden
  - Fler timanställda
  - Mer oönskad deltid
  - Mer delade turer
  - Mer obekväma arbetstider
- Mer fysiskt och psykiskt belastande arbetsmiljö
- Äldreboenden har högst sjuktal av alla brancher
- Ökad tidspress, fler känner sig otillräckliga

Äldreboendet: en problematisk arbetsmiljö som försämrats

% av usk+vb i ÄBO	2005	2015
Kroppsligt trött efter arbetet (i stort sett alltid)	29	41
Psykiskt uttröttad efter arbetet (i stort sett alltid)	16	26
Har allvarligt funderat på att sluta	40	50

Mycket starkare ökning och högre nivå än i resten av Norden

Källa 7

Varför färre döda i danska, norska, finska äldreboenden?

- Skillnader i samhällsspridning förklarar troligen mycket av skillnader i dödlighet i äldreboenden
  - Betydelsen av kraftigare/snabbare lockdown?
  - Men kan smittspridning i äldreboenden också bidra till smittspridning i samhället?
- Skillnader i pandemiberedskap – Sverige otydligare och långsammare med skyddsutrustning, test, riktlinjer
  - Viktigare än skillnader i arbetsvillkor?
- Arbetsvillkoren problematiska i alla länderna men är äldreomsorgen i Sverige mer utsatt genom en kombination av olika negativa förhållanden?

Olika kombinationer av **skyddande** och **försvårande** faktorer i ländernas äldreomsorg

- **Finland:** lägst bemanning och mest oro för hjälptagarna men högst utbildningsnivå, mest kontakt med chef och flest heltid
- **Danmark:** påtagliga försämringar av arbetsvillkoren men störst handlingsutrymme, få timanställda, få utan utbildning och bäst scheman – och mest testning
- **Norge:** många på kort deltid och utan utbildning men minst försämringar av arbetsvillkoren, minst tidspress och flest sjuksköterskor
- **Sverige:** påtagliga försämringar, flest timanställda, blandad utbildningsnivå, få sjuksköterskor, minst kontakt med chef och arbetsscheman som inte ger utrymme till återhämtning → **störst risk att ett pandemiutbrott blir övermäktigt?**

Lärdomar av pandemin

- Mer fokus på äldreomsorgen!
- På kort sikt: förhoppningsvis bättre beredskap
  - Äldreboenden bättre rustade – kunskap, skyddsutrustning, testning
- Förhoppningsvis bättre förutsättningar för äldreomsorgen
  - Mer resurser, bättre utbildning – och förutsättningar att använda utbildningen: mer tid, mer stöd från chef och sjukvårdskunniga, bättre anställningsformer
- Men glöm inte - vi har bra äldreboenden historiskt och internationellt!
  - hög boendestandard, mer självbestämmande, mer utrymme för socialt liv, närhet till anhöriga
- **Släng inte (det sociala) barnet med badvattnet**

Tack för uppmärksamheten

Marta Szebehely

marta.szebehely@socarb.su.se

Institutionen för socialt arbete

Stockholms universitet

Källor

1. Comas-Herrera et al (2020) [*Mortality associated with COVID-19 in care homes: international evidence.*](#)
2. Szebehely (kommande) *Internationella perspektiv på covid-19 i äldreboenden* (arbetsnamn) Rapport för Corona-kommissionen
3. Schön, Lagergren, Kåreholt (2016) [*Rapid decrease in length of stay in institutional care for older people in Sweden between 2006 and 2012*](#)
4. Socialstyrelsen (2020-10-16) [*Dödlighet bland äldre med särskilt boende eller hemtjänst 2016-2020*](#)
5. OECD (2020) [*Who Cares? Attracting and retaining care workers for the elderly*](#)
6. WHO (2020) [*Preventing and managing COVID-19 across long-term care services: Policy brief*](#)
7. Szebehely, Stranz & Strandell (2017) [*Vem ska arbeta i framtidens äldreomsorg?*](#)